

Notæ Teuthologicæ.

Af

Prof., Dr. **Japetus Steenstrup.**8¹⁾.

(Hertil en fototyperet Udslagstavle, Tab. I og Tab. II, fig. 1. 2).

- Ommatostrephes Caroli Furtado.* 1887. (Mém. de l'Acad. Royale des Sciences de Lisbonne 1887.)
- = species bene distincta generis *Ommatostrephis* propr. dicti.
(Cfr. Tab. II. fig. 2).
- = *Omm. pteropus.* *Stp.* p. p. 1855. (K. D. V. S. Overs. S. 199).
- = *Sepia Loligo.* *Lin.* p. p. 1766. System. Nat. XII sec. Synon. all.
Linn. p. p. 1748. Syst. Nat. X. sec. Synon. all.
- = *Loligo et Sepia.* 1726. Ind. alphab. descript. Musei Regii Rariorum.
- = *Sepia seu Loligo.* 1710. Museum Regium, accurate *Lauerentzen* P. I. Sect. III. nr. 40. Folio.
(Cfr. Tab. II. fig. 1).
- = *Sepia seu Loligo.* 1696. *Oliger Jacobæus.* Museum Regium Tab. VI. fig. 1.
- = *Loligo.* 1674. *Ad. Olearius.* Die Gottorffische Kunstkammer. 4to. Tab. XXVI. fig. 2 & 3.
- = *Loligo.* 1666. *Ad. Olearius.* Die Gottorffische Kunstkammer. 4to oblongo. Tab. XXVI. fig. 2 & 3.
- = 1662. *Abbildung eines erschrecklichen Meer-Wunders,* so am Ende des 1661 Jahrs in Holland zwischen Schevelingen und Catwick auff der See gefangen worden.
(Cfr. Tab. I).

I mine «Notæ Teuthologicæ» Nr. 5 (K. D. V. S. Overs. for 1885, S. 109—27) bestræbte jeg mig for at give et Overblik

¹⁾ Meddelt i Mødet d. 13. Mai 1887.

over flere Ommatostreph-Arter, der baade til meget spredte Tider og paa meget spredte Steder vare blevne indførte i den malakologiske Literatur og senere havde haft den fælles Skjæbne, at de enten vare blevne forglemte eller miskjendte, men som baade ved deres kraftfulde Udvikling i det hele og ved deres vingeaftige Udbredninger eller Hudvinger paa Sidearmene, navnlig paa disses nederste Par (tredie Armpar), forekom mig at byde saa store Tilnærmelser til min *Ommatostrephes pteropus*, at de alle, med en vis Ret, kunde formodes at udgjøre én Art med denne.

Disse Former vare Owens *Omm. (Xiphoteuthis) ensifer* 1881, Blainville's *Omm. (Loligo) Brongniartii*, 1823, og delle Chiaje's *Omm. (Loligo) Todaropterus*, 1822, og under Forudsætning af, at Formodningen i dens hele Udstrækning bekræftedes, vilde i Fremtiden Benævnelsen *Omm. Todaropterus (dette Chiaje)* da blive gjældende for Arten.

Det er imidlertid ingenlunde nogen let Sag at afgjøre disse og lignende Formers fuldkomne Overensstemmelse med hinanden indbyrdes, eller paa den anden Side paavise deres mulige, bestemte Artsforskjellighed, være sig enten indbyrdes eller fra den ene bedre kjendte Art. Saa løse som vore Kundskaber for Øjeblikket ere om disse Dyr, kunne Spørgsmaal af den Art ikke afgjøres paa en tilfredsstillende Maade, saafremt ikke den ene Form umiddelbart kan blive sammenlignet med den anden, hele Rækken igjennem. Men en umiddelbar Sammenligning har her saa godt som ingen Udsigt til at blive udført i nogen nær Fremtid. Til dens Udførelse forudsættes jo, at disse meget store Blæksprutter, som kun kunne opbevares i Spiritus og hvis Flytning og Behandling frembyde overordenlige Vanskeligheder, skulle paa én Gang have samlede ved Siden af hinanden. Man maa vel erindre sig, at de hidtil kjendte og i vore Museer opbevarede Individuer af slige Blæksprutter alene hidrøre fra tilfældig Stranding eller Ilanddrivning, og at denne oven i Kjøbet har fundet Sted snart ved dette, snart ved hint Havs Kyster.

De indstrandede Individder have derhos som oftest fundet deres Plads i Museer, der ligge meget langt fjærnedede fra hinanden; maaske er der lige saa mange af dem opbevarede i den nye Verdens Museer som i den gamles, og vel at mærke: Individder af samme Art findes næsten aldrig uden enkeltvis i samme Museum.

Uheldigvis have vi hidtil ikke her kunnet tage vor Tilflugt til det Surrogat for en umiddelbar Sammenligning, som gode Fotografier i visse Tilfælde byde Naturforskerne. Saa længe Talen nemlig er om tørre Gjenstande, der paa Grund af deres Størrelse, overordentlige Brækkelighed eller Uerstattelighed paa ingen Maade kunne fjærnes fra deres Opbevaringssteder, lader Midlet sig fortræffeligg anvende, men hidtil har man ikke formaet at give os brugbare Fotografier eller Lysbilleder af vore vaade eller i Vædske opbevarede Gjenstande, Blæksprutter eller lignende. I lige saa høj Grad lader paa den anden Side selv den udførligste Beskrivelse af slige store og med et sandt Utal af enkelte ydre Organer udstyrede Væsener os i Stikken, i det mindste saa længe som man ikke forud er bekjendt med, i hvilke enkelte Punkter af Organisationens netop nærbeslægtede Former indenfor en og samme Gruppe af Dyr især have deres speciellere Ejendommeligheder udprægede, ved hvilke Punkter derfor den udførlige Beskrivelse, ifald den her skulde hjælpe os, fremfor alt maatte dvæle.

Istedetfor den umiddelbare Sammenligning, som Naturforskerne, uagtet dens Ønskelighed og Nødvendighed, indtil videre maa savne, blive disse altsaa nødte til at lade sig nøje med den Art af middelbar Sammenligning, der paaberaabtes i min forrige Opsats om disse oversete eller glemte Former og som tilvejebringes, saa at sige, igjennem en Kjæde af Sammenlignere. Paa de forskjellige Steder, der have været heldige nok til at erhverve sig saadanne strandede Individder for deres Museer, maatte Naturforskerne række hinanden Haanden til Sammenligning af enkelte bestemte Forhold i Bygningen eller i Udstyret af

de i disse Museer opbevarede Individuer, og derved i det mindste for disse Forholds Vedkommende og ligesom i mosaikagtige Figurer lade de sammenlignede Individuers Arts-Overensstemmelse eller Arts-Forskjellighed faa et bestemtere Udtryk.

Som et formentlig heldigt Udgangspunkt for en saadan middelbar og gennem en Naturforskerkjæde gaaende Sammenligning af disse store *Ommatostrepher*, erindrede jeg om den vejledende Karakter til Arts-Bestemmelse og Arts-Adskillelse, som Tentaklerne hos *Ommatostreph*-Gruppen havde frembudt mig. I overskuelige Træsnitsfigurer havde jeg givet en Fremstilling for sex forskellige Formers Vedkommende (K. D. V. S. Overs. f. 1880, S. 81) af den forskellige Stilling til de egentlige Koprækker, som Apparatet til Tentakelkøllernes Sammenhængning (*apparatus connexivus*) indtog, samt af det forskellige Antal af Sugekopper og Hæftepuder, der indtraadte i Apparatets Dannelse.

Det var derfor en Selvfølge, at den Sammenligning mellem meget store *Ommatostrepher*, som fandtes opbevarede i vort zoologiske Museum og i det zoologiske Museum i Lissabon, hvis Resultat jeg her skal berette, maatte allerførst gaa ud fra en rigtig Opfattelse af det nævnte Bygningsforhold paa Tentaklerne.

Netop paa dette Aars første Dag modtog jeg fra Hr. Arruda Furtado, der da var Assistent ved den malakologiske Afdeling af det Kgl. Zoologiske Museum i Lissabon, den velkomne Meddelelse, at der i dette Museum var bleven indlemmet tre meget store Individuer af *Ommatostrephes*-Slægten med stærkt udviklede Armvinger, og som alle tre i Løbet af neppe 15 Aar vare strandede ved Portugals sydvestlige Kyst. De røbede ved en Sum af de samme Ejendommeligheder, at de maatte høre til en og samme Art. De to af dem vare — med Undtagelse af at de manglede den venstre Tentakel — at kalde for fuldstændige Individuer, og af disse var det ene i 1871 indstrandet paa et unævnt Punkt af Kysten og skjænket til Museet af Hs. M. Kong Luiz, det andet fanget paa Revet udenfor Lissabon i November forrige Aar og skjænket til Museet af Hs. K. H. Kron-

prinsen Don Carlos; det tredje bestod egentlig kun af Hovedet og Armene med Tentaklerne. Det var det tidligste i Museet modtagne Individ og formodedes at hidrøre fra den afdøde Museumsassistent Brito Capello's Indsamlinger, dog uvist fra hvilket specielt Punkt af Landets Sydkyst. Men, som Hr. Furtado rigtig bemærker, den nøjagtige Lokalitets-Angivelse af det som oftest rent tilfældige Strandingssted for slige oceaniske Dyr er jo kun af ringe Betydning med Hensyn til Dyrenes geografiske Forekomst. Øjemedet med den mig givne Meddelelse var nærmest fra vort Museum at faa nogen Sikkerhed for, at disse Blæksprutter, med hvis Publikation Hr. Furtado var beskjæftiget, virkelig vare artsidentiske med min *Ommatostrephes pteropus*, saaledes som det ved Henvendelse til Museer i Frankrig og England var bleven ham antydet som det sandsynlige, og paa Forhaand maatte dette ogsaa i og for sig anses for at være saare rimeligt.

De i Brevet givne almindelige Oplysninger vare, skjønt understøttede af flere Pennetegninger, ikke i Stand til at lade mig strax afgive nogen Dom *pro* eller *contra* i denne Sag. Der-til hørte først bestemt Angivelse af, om Tentaklernes «*apparatus connexivus*» stemte i sit Schema overens med det for *Omm. pteropus* i V. S. O. f. 1880 givne (nemlig Træsnittet 2, S. 81) eller snarere stemte med noget af de for de andre Arter sammesteds givne. Dernæst maatte det, bl. a., bestemt oplyses, om den Armvingen i en Pennetegning givne trekantede Figur, der i Brevet ret træffende syntes sammenlignet med Feltet af en Vifte eller Sejlet paa en Møllevinge (smlgn. Udslagstavlens Figur 2, Tab. II), virkelig var Vingens naturlige Form og ikke var fremkommen ved nogen Sønderrivning eller Beskadigelse, og altsaa ogsaa havde været oprindeligen ens hos alle tre Individ. Lige over for de øvrige Punkter, der kunde ønskes oplyste, vare disse to de væsentligere. Da alle tre Individ angaves at være kvindelige, og det i vort Museum opbevarede Original-Individ af *Omm. pteropus* ogsaa var et kvindeligt, var den Grund, hvor-

paa den forestaaende Sammenligning skulde udføres, saa meget sikrere.

For at orientere i Sammenligningspunkterne og klare Spørgsmaalenes Mening, sendte jeg tillige flere af mine Afhandlinger om Ommatostrepherne og disses indbyrdes Forhold samt Aftryk af de oprindelige Tegninger af *Omm. pteropus*. Svar og fornødne nye Spørgsmaal vexledes gjensidigen saa hurtigen, Postgangen og den lange Afstand vilde tillade det.

Sammenhægnings-Apparatet paa Tentakelkøllens Rod viste sig paa alle tre Exemplarer i en Stilling til Tentaklens dobbelte Sugkopprække, der var noget forskjellig fra det for Schemaet for *Omm. pteropus* i min Figur givne og fremstillede et Billede (se nedenfor Træsnit I, S. 146), der syntes at gjengive min Figur 3, den for *Omm. Bartramii* gjældende. Den formodede Arts-Identitet imellem Lissabon-Individerne og *Omm. pteropus* maatte allerede af den Grund opgives.

Men ikke mindre afgjørende for dette Spørgsmaal bleve de bestemte Oplysninger, som Hr. Furtado til Gjensvar sendte mig om Armvingen hos hans tre Individer og dens trekantede, i en skarp Vinkel udgaaende Figur, der lignede Møllevingen paa en hollandsk Mølle og var helt afvigende baade fra den hos *Omm. pteropus* og hos de andre kjendte Arter af Ommatostrepher forekommende, men med hvilken jeg dog paa en egen Maade havde et tidligere stiftet Bekjendtskab.

Alene støttet paa disse to Forhold turde jeg derfor i det Brev af 12. Februar, som er aftrykt hos Furtado l. c. p. 15, udtale mig aldeles bestemt saaledes:

«Je considère bien certainement vos 3 individus du grand Ommatostrephes comme appartenant à une espèce toute différente de mon type d'*Ommatostrephes pteropus*, selon la série des caractères distinctifs indiqués dans votre lettre et les croquis qui l'accompagnent; mais d'un autre côté, votre nouvelle et intéressante espèce est clairement identique, ce me semble, avec un grand Ommatostrephes figuré et gravé plusieurs fois en 1661, 1666, 1674, 1696, 1710,

d'après l'individu original échoué sur le littoral de la Hollande, près de Katwick, et conservé pendant très longtemps dans le Museum Regium de Copenhague, un *Ommatostrephes* regardé par moi, jusqu' à l'arrivée de votre dernière lettre, comme un individu, un peu déformé par l'empaillage, de mon *Omm. pteropus*! La déformation supposée de la membrane dite natatoire du 3e bras est pourtant aujourd'hui bien éclairée par votre croquis de ce bras» —

Det havde følgelig kun varet faa Uger, inden der ved Sammenligning og gjensidig Understøttelse under denne indirekte var tilvejebragt et i det mindste foreløbigt og for vore Kundskaber om disse store Former vigtigt Resultat, og dette oven i Kjøbet et dobbelt; derhos havde det, som det ret strax skal ses, andre heldbringende Erkjendelser i Følge med sig (smlgn. S. 139).

Paa den ene Side kom det nemlig derved til fuld Klarhed, at der blandt de særdeles store paa Europas Kyster opkastede eller indfangede Arter af *Ommatostrephes* var en Form, som man ikke før har kjendt som egen Art og som altsaa er ny for Videnskaben, og til denne hørte alle de tre Individuer, der i et Tidsrum af 1^{1/2} Decennium vare blevne reddede for Museet i Lisabon. Paa den medfølgende Tavle II fig. 2 har jeg ladet den nye Art fotolitografere efter den Figur, som Furtado har meddelt i sin Afhandling om den i d. K. Vid. Selskabs Mémoires, Lisbonne 1887, og i hvilken han har tillagt Dyret Navnet *Omm. Caroli*, en særdeles berettiget Hylding til den Fyrste, der ved Indsendelsen af det sidste og bedst bevarede Exemplar fremkaldte Hr. Furtado's nærmere Undersøgelse. Men paa den anden Side blev det nu ogsaa tydeligt, at til denne Art hørte netop det ældre i 1661 ved Catwick i Holland indfangede Individ, der i sin Tid af Grev Hannibal Sehested efter hans Hjemkomst blev givet til Kong Frederik III og i saa lange Tider i tørret eller udstoppet Tilstand blev opbevaret i det Kgl. Kunstkammer og som i de store Billedværker over dette ofte er bleven stukket i Kobber. Efter disse Figurer var det, at jeg i mine forskjellige Omtaler af de store *Ommatostreph*-Arter stedse

— ogsaa i min sidste Meddelelse i V. S. O. 1885 S. 112 og 125 — har henregnet den til min *Omm. pteropus* og som det sandsynligvis i Literaturen tidligst omtalte Individ af denne armvingede Gruppe af *Ommatostrepher*.

Furtado's Figur af den nye Art *Ommat. Caroli*, blev fotolithografisk gjengivet paa medfølgende Udslagstavle Tab. II fig. 2 for at tjene til Sammenligning med de Figurer af *Ommatostrepher*, som jeg i mine Notæ Teuthol. 5 har ment at kunne henføre til min *Omm. pteropus*, navnlig de af Owen og delle Chiaje i de dér anførte Værker givne billedlige Fremstillinger af *O. ensifer* *Ow.* og *O. todaropterus* (*delle. Ch.*) Begge disse vise tydelig, ligesom min *O. pteropus*, den udspilede Armvinge med en regelmæssig buet og ikke i en Vinkel udtrukket Yderrand.

Det er det sidstnævnte Forhold, der nu berettiger mig til at henføre til Furtado's Art den store Blæksprutte, der 1661, altsaa for 2 $\frac{1}{4}$ Aarhundrede siden, fangedes ved Catwick i Holland og kort efter som et Jertegn og Vidunder blev købt dér af Hannibal Sehested og skænkedes til Kong Frederik III. Thi hele den Række Figurer, der vare givne af dette Dyr i det lange Tidsrum, det var opbevaret og stillet til Skue i det kongelige Kunstkammer og som efterhaanden blev offentliggjorte i de Kobberværker over Kunstkammeret, som jeg i Overskriften over denne Meddelelse nærmere har angivet, vise umiskjendeligen, at de fremstille en stor armvinget *Ommatostreph*, saaledes som jeg rigtignok stedse har tydet dem, men tillige at Armens Hudvinger har en særlig Form, som jeg før formodede fremkommen ved Præparationen eller Udstopningen.

Ved de med Hr. Furtado førte Forhandlinger om de tre *Ommatostrepher* i Lissabonner Museet og ved hans Penne-tegninger af Armen og dens Vinge, blev det mig dog snart klart, at de gamle Kobberstiks Henførelse til *O. pteropus* kun var tilnærmelsesvis rigtig, eller snarere kun midlertidig rigtig, nemlig saalænge man ikke kjendte uden én Form for Hudvingerne.

Af disse gamle kobberstukne Figurer er den sidste, den af Lauerentzens Museum Regium fra 1710, den bedste. Jeg har ladet den fotografisk gjengive paa Udslagstavlen som T. II fig. 1 ved Siden af Furtado's *Omm. Caroli*, og enhver, der kjender noget til slige Dyr, kan intet Øjeblik være i Tvivl om, at begge maa være Repræsentanter for samme Art. Den til Figuren i Mus. Regium hørende Beskrivelse lader jeg her følge, dels som ret karakteristisk i det hele, dels for at gjøre særlig opmærksom paa dens ret heldige Sammenligning imellem Armvingen hos denne Form og en Flagermusvinge; endelig ogsaa for dens dobbelte Vidnesbyrd om, at Billedet er af det Dyr, som fangedes ved Catwick 1661 og som Grev Hannibal Sehested bragte med sig fra sin Gesandtskabs-Rejse i Holland.

«*Sepia seu Loligo* (Tab. III Nr. 40). *Piscis est monstrosus admodum, qui recens ex albido leviter purpurascens, maculis iisdem punctatus, longus erat tres pedes et dimidium, latus pedem plusquam dimidium, in australis Hollandiæ Sinu inter Katwygam et Schevelingam Anno 1661 reti captus. Genus polyporum censetur, octo enim velut pedes seu cirrhi ori ipsius circumponuntur, hincq. pedatum ipsius os appellatur, quorum duo, proximi prioribus, quasi vespertilionis obducti sunt cute*¹⁾, duobus acetabularum et velut calicum ordinibus decorantur omnes. Singulis vero acetabulis insunt unguis annulati, quibus margo summus munitur, eorum asperitudine prædam firmiter comprehendit saxisque adhæret, tempestate oborta. Promuscides præterea habet duas, quæ præter longitudinem, quæ à reliquis pedibus differunt, rotundiores sunt et in extrema tantum parte acetabulis gaudent¹⁾. In ore dentes cornei et nigri sunt duo ad instar Psittaci avis rostri. Sub cervice duo oculi truces vitulinis haud majores, quorum pupillæ nucleus margaritam imitatur magnique habetur, extenditur quoque ibi fistula cartilaginea, rictu haud mediocri.» [Efter en almindelig Bemærkning om disse Dyrs Blæksprutning o. s. v. tilføjes følgende Oplysning om Individet:] «Est piscis, quem Monarchæ nostro Potentissimo, Divo Frederico III, Illustrissimus Comes, Dn. *Hannibal Sehested*, ex Belgio redux submisit obtulit.»

Kobberstikket fra 1696, Oliger Jacobæus's Museum

¹⁾ Ikke fremhævet i Texten.

Regium Tab. VI. fig. 1, er ogsaa Originaltegning efter det tørrede, udstoppede Dyr, men er slettere. Fremstillingerne i begge Udgaverne af Adam Olearius's *Gottorffische Kunst-kammer* fra 1674 og 1666 ere ogsaa efter samme Individ, men udførte, inden dette var kommen til Kunstammeret. Det fra 1674 er nemlig kun Kopi af det fra 1666, dog lidt bedre aftrykt, men begge ere kun maadelig udførte Kopier af den kobberstukne Figur paa et Nyheds- eller Jertegnsblad, der kort efter Dyrets Fangst ved Bogmesserne udspreddes over Europa; thi dette Blads udførlige Beretninger om Dyret optages ordret hos Olearius.

Dette for Emnet og Tiden lige karakteristiske Blad er jeg imidlertid ved et heldigt Træf bleven i Stand til her at kunne gjengive i selve dets oprindelige Skikkelse som et af Datidens løse eller flyvende Nyhedsblade¹⁾. I to Trediedels Størrelse er det fotolithograferet paa Udslagstavlen Tab. I, og Gjengivelsen af Texten er, uagtet Formindskelsen, særdeles tydelig og let læselig for enhver af os Nordboere, der har bevaret sin Fortrolighed med de saakaldte gothiske Typer, men da den dagligdags Erfaring noksom viser, at Kjendskabet til disse er saa betydelig aftaget allerede hos os, og at Læsningen af dem falder særdeles vanskelig for Sydlændinge, og dobbelt, naar Sproget

¹⁾ Dette interessante Blad skylder jeg Conchologen Hr. O. Mørch, der fandt det indbundet med andre naturhistoriske Figurer, især Curiosa; det er i Datidens mindre Folioformat; mellem den her anførte Overskrift og Texten, som nedenfor skal aftrykkes, ses den kobberstukne Figur af Dyret; forneden i det højre Hjørne af Pladen læses: S. Grimm excud. Augustæ. Da Olearius allerede 1666 har kopieret denne Figur og har aftrykt Texten, er det rimeligt, at dette Blad er udgivet kort efter Dyrets Fangst. Simon Grimm, Kobberstikker i Augsburg, angives rigtignok i Naglers *Neues Künstlerlexicon* V, p. 381 »gegen das Ende des 17ten Jahrhunderts geboren«, men ifølge Aarstallene paa hans Kobberstik i den Kgl. Kobberstiksamling virkede han næsten gennem hele sidste Halvdel af dette (to bære Aarstallene 1666 og 1664, og hans Prospekter af Augsburg gaa til Aaret 1710).

tillige er et gammeldags eller meget forældet, har jeg ment ikke at burde undlade ogsaa her at indsætte Flyvebladets Text, trykt med Afhandlingens latinske Typer:

«Abbildung
Eines erschrecklichen
Meer-Wunders,

So am Ende des 1661. Jahrs in Holland zwischen Schevelingen und Catwick auff der See gefangen worden.»

«Dieses obgemelte Meer-Wunder ist in Holland zwischen Schevelingen und Catwick auff See, an dem Ort, da die Englischen Schiffe lagen, die Ihre Majestät von grosz Britanien abholten, gefangen worden: Vnd hat, nach dem es gefangen gewesen, noch drey Stunden gelebet, sich aber im fangen, so wundergrausam angestellet, dasz die Fischer gemeinet, der Teuffel wäre selber im Netze, auch sich nicht ehe ergeben, bisz man es mit einem Bothshaken in Leib gehauen, und fest gehalten. Es ist ungefehr drey und ein halben Fusz lang, hat gar ein wunderliches Haupt, und auff dem Haupt einen achtkantigen Stern, beynae eines Fusses lang, davon zwey mit Haut überzogen, wie die Flügel einer Fledermausz. Auff dem Stern stehen hin und wieder gar viel Knöpfigen, mit einer kleinen Krone umbfast, und wie der Fisch noch gelebet, so haben diesen Knöpfigen als kleine Spiegel geschimmert. Ausz dem Stern gehet ein Adler Schnabel, welcher kan auff und zugethan werden: Vnten hat er einen Riesel oder Mund als ein Schwein, und eine Zunge darin: Zwischen dem Riesel und dem Stern stehen die Augen, welche beym Leben des Fisches so schrecklich anzusehen gewesen, dasz man sich entsetzen müssen, wann man es angesehen. Nach dem nun die Augen ausgenommen, umb gebalsamirt zu werden, hat sich befunden, dasz der jnnerste Kern im Augapffel, die Gestalt und Ansehen einer Perl gehabt. Die Augen an sich selbstn hatten die grösse eines grossen Kalbauges, und ist dem Fischer vor das eine Auge hundert Gùlden Hollandisch gebotten worden: Vnter dem Stern oder Krone, so es auff dem Haupte hat, gehen herausz zwey lange Arme, ungefehr zwey Finger breit. Es hat zwey Oerter, dadurch es Speise zu sich nimbt, und hat keinen Ausgang: Man hat auch in dessen Leibe kein Gedärme, sondern lauter Leber und Fett gefunden, dahero die *Physici*, und Gelehrten, die weit und breit gereiset, bekennen, dergleichen an keinem Ort, weder in Italia, noch Tùrckey, oder Indien gefunden zu haben, halten es für ein

sonderliches Wunder-Geschöpf, dessen Bedeutung dem Allerhöchsten bekant.»

I fulde 225 Aar har altsaa det nye Dyr, *Ommatostrephes Caroli*, paa en Maade været kjendt, men ikke erkjendt før nu. Hidindtil synes Artens Archivalia kun at have været opbevarede i Kjøbenhavns ældste Museum og i Beskrivelserne af dette. Det er dog nok muligt, ja vel endogsaa ret sandsynligt, at, om der end ikke i dette lange Tidsrum af $2\frac{1}{4}$ Aarhundrede er kommet noget nyt Exemplar af Dyret til Videnskabens Kundskab, saa kunne dog lettelig Individuer af Arten henstaa i det ene eller andet Museum, hidtil uændsede eller ikke erkjendte.

Herved kommer jeg da naturligen til at omtale de yderligere Erkjendelser, paa hvilke jeg ovenfor hentydede (S. 134) og som den vundne Anskuelse om Selvstændigheden af *Omm. Caroli* som egen Art havde havt ifølge med sig.

Det vil være let forstaaeligt for enhver, der er nogenlunde bekjendt med de Vanskeligheder, som det teuthologiske Studium endnu overalt har at kæmpe med paa Grund baade af et i det hele utilstrækkeligt Materiale og af et utilstrækkeligt Kjendskab til det lidt bedre Materiale, der hist og her maatte have, at Erkjendelsen af en overseet Form af armvingede *Ommatostrepher*, som *Omm. Caroli*, maatte paany vække en Tvivl, der tidligere i Anledning af *Omm. pteropus* var kommen frem, men som jeg allerede i 1883 havde fra denne Forms Side kunnet tilstrækkeligen imødegaa og neddæmpe.

Det er jo umuligt at betragte det store Antal af Overensstemmelser og endnu mere det fælles almindelige Udseende, som den hidtil sjeldne og usædvanlig store *Omm. pteropus* frembyder med den i vore Samlinger meget gængse, men i Forhold saa ganske lille *Omm. Bartramii*, uden at opkaste sig

det Spørgsmaal, om ikke de under det sidste Navn i vore Museer gaaende mindre Blæksprutter maatte være Ungdomsformer af den særdeles store. At denne kun saa yderst sjelden kom os for Øje, medens hine saa hyppigen hjembragtes ved vore Søfarende, og meget ofte just af den Grund, at de med Bølgerne opkastedes paa Skibenes Dæk eller i deres voldsomme Spring baglænds kastede sig selv op paa dette, kunde jo meget godt enes med denne Antagelse. Vi vide af Erfaringen, at Yngelen og Ungdomsformerne af Blæksprutterne, ligesom Ungdommen af en Mængde andre oceaniske Dyr i denne Alder holde sig i de øvre Vandregioner af Havet, medens de ældre leve i de større Dybder. Fra Dybet er det jo ogsaa den gængse Opfattelse at de særdeles store Ommatostrepher ere komne op, naar de ved særegne Omstændigheder, fornemlig efter forudgaaede Storme og stærke Havbevægelser, findes strandede paa vore Kyster, hvilke de uforvarende ere komne for nær. Men Berettigelsen til at give hin Mistanke Rum hos os, mere end blot i forbigaaende, afvistes imidlertid strax ved en nøje Undersøgelse af den Række af større eller mindre *Omm. Bartramii*, der vare opstillede i Museet, og hvis Tentakler gjennemgaaende havde en hel anden Stilling af Sammenhægnings-Apparatet end den, som Museets eneste, med Tentaklerne bevarede *Omm. pteropus* frembød. For dette Individts Vedkommende havde jeg i øvrigt tidligere anført andre Bygnings-Ejendommeligheder, der vilde fjerne det fra *Omm. Bartramii* og maatte forudsættes at ville optræde ogsaa hos andre Individuer af Arten, naar saadanne med Sikkerhed kunde paavises. To af disse Træk falde ved en nøjere Betragtning af selvø Dyrene eller af Figurerne af dem lettest i Øjnene, og paa dem vil jeg for det følgende Skyld særlig henlede Opmærksomheden her:

a) Hos *Omm. pteropus* ere Tentaklerne forholdsvis langt længere og kunne siges at være — med stadigt Hensyn til Graden af Sammentrækningen — omtrent af Kroppens hele Længde eller længere end denne. Langt kortere end Kroppen

ere de derimod hos *Omm. Bartramii*, og ofte næsten kun af Armenes Længde, og denne deres Korthed er jo ogsaa af flere af de Naturforskere, der have beskæftiget sig med Tydningen af Forholdet mellem Arm og Tentakel eller med Homotypien af disse to Organer bleven stærkere betonet for denne Arts Vedkommende.

b) Hos *Omm. Bartramii* er Kappens frie Rygrand i hele Bredden lige afskaaren, uden at danne i Midtlinien nogen fremtil gaaende Vinkel — noget der i det hele taget, selv paa ældre Figurer af denne Art, findes ret betegnende gjengivet. Hos *Omm. pteropus* derimod danner Kappens frie Rand i Rygens Midtlinie en tydelig fremspringende Vinkel.

I Forening med disse og lignende Ejendommeligheder, men ogsaa selv bortseet fra saadanne, afviste Sammenhægnings-Apparatets Stilling paa Tentakelkøllen enhver Mulighed af, at *Omm. Bartramii* kunde være en Ungdomsform af *Omm. pteropus*, eller ved Væxt udvikle sig til denne.

Men nu have vi altsaa fra det samme Hav, der huser i tusindevis vor lille *Omm. Bartramii*, seet indstrande paa Europas vestlige Kyster en før ukjendt Form af disse armvingede, særdeles store Blæksprutter, der ved Siden af visse Særtræk viser den samme fælles Type som den tidligere *Omm. pteropus*, og som oven i Kjøbet frembyder paa Tentakelkøllerne et Sammenhægnings-Apparat, der ifølge de ved Hr. Furtado's Bestræbelser her vundne Oplysninger i meget høj Grad ligner det hidtil givne Schema for Apparatet hos *Omm. Bartramii* — tør vi da ogsaa nu uden videre anse det for umuligt, at heller ikke af denne kunne vore *Omm. Bartramii* betragtes som Ungdomsformer? At ville her begrunde Paastanden om en Umulighed af dette Forhold imellem de to Former alene paa Sammenhægnings-Apparatet, gaar aldeles ikke an, da de smaa Forskjelligheder, som vi indenfor de to Arters fælles Schema maatte kunne paapege efter Furtado's Beskrivelse af Apparatet hos de tre Individuer af *Omm. Caroli*, tabe al sikker Betydning lige over for

den individuelle Uddannelse, Apparatet har vist hos en og samme Art, naar man af denne har havt Lejlighed til at sammenligne et større Antal Individuer. Furtado har selv været opmærksom herpaa, og tillige anført nogle af mine Meddelelser om dette Forhold. Men derfor staa vi dog ikke hjælpeløse i vor Begrundelse. For blot at holde os til de to ydre, let opfattelige Forhold, der ovenfor angaves hos *Omm. pteropus*, kunne vi her støtte os til den lige afskaarne øvre Rand af Kappen paa Dyrets Rygside hos *Omm. Bartramii*, den i en tydelig Vinkel fremadgaaende Rygrand af Kappen hos de 3 Individuer af *Omm. Caroli* (se Tab. II Fig. 2), samt dennes meget lange Tentakler (se samme Figur) lige over for de korte Tentakler hos *Omm. Bartramii*, der jo ere lige lange med Armene eller højest kun lidet overgaa dem i Længde, saaledes som det ovenfor allerede er angivet. Jeg behøver ikke her at fremhæve, at disse Karakterer, navnlig Kapperandens Løb, høre til dem, der hos Cephalopod-Arterne ikke ændres efter Alder eller Kjøen, og det samme gjælder om Tentaklerne, dog at der ved Bedømmelsen af deres relative Længde stedse maa tages tilbørligt Hensyn til Dyrets Opbevaringstilstand og dets Grad af Sammentrækning. Af de nævnte ydre Karakterer skjønnes det altsaa, at *Omm. Caroli* i apparatus connexivus minder om *Omm. Bartramii*, derimod i Kappens Rygrand og i Tentaklernes Længdeforhold stemmer med *Omm. pteropus*, og ikke med *Omm. Bartramii*.

Med den herved vundne Grundvold for en lettere Gjenkjendelse af hver af disse Arter, ville vi nu gjøre en lille Udflugt ud paa Havet, hvortil en naturlig Tankegang stærkt indbyder os.

Om end saaledes den Formodning umuligen kan gives Medhold, at selve *Omm. Bartramii*, der i store Flokke farer om i Havet, særlig Atlanterhavet, kan være en Ungdomsform af nogen af de nævnte store, næsten gigantiske Arter, *Omm. pteropus* og *Omm. Caroli*, saa kan dog efter vore nuværende Kundskaber om Cephalopodernes almindelige Liv i Havet, den Tanke umulig afvises, at ogsaa Ungdomsformerne af disse to

Arter maa leve og færdes i de øvre Regioner af Havets Vande ligesom *Omm. Bartramii*. Da de alle tre høre til de armvingede Ommatostrepher og i deres Fællespræg have saa megen Overensstemmelse med hverandre, bliver det altsaa et nærliggende Spørgsmaal, om ikke Ungdomsformerne af de to store Arter, saalænge de endnu kun ere af omtrentlig samme Størrelse som *Omm. Bartramii* og maaske leve sammen med disse, nu og da ere blevne ansete for saadanne. Dette vilde jo, ved Benyttelsen af de tidligere Hjælpemidler til Cephalopodernes Artsbestemmelse, saa meget lettere have fundet Sted, som intet af disse fordrer et mere øvet Øje og et speciellere Kjendskab til apparatus connexivus, for at gribe det rette Holdepunkt for Artsadskillelsen.

Derfor har jeg ikke villet lade den Opfordring, som Erkjendelsen af den interessante *Omm. Caroli* paa ny gav mig, hengaa ubenyttet, og har søgt at besvare Spørgsmaalet for vort eget Museums Vedkommende.

Til at forfølge Spørgsmaalet videre havde jeg saa meget større Grund, som der i dette Museums Magasin- og Doubletglas henstod et ikke ubetydeligt Antal af mindre Ommatostrepher, der efter en foreløbig Besigtigelse ved Ankomsten vare blevne betegnede som *Omm. Bartramii*. At vi efterhaanden i Museet havde modtaget et ikke ringe Antal af mindre, armvingede Ommatostrepher vil jo tilstrækkeligen være fremgaaet af min tidligere Skildring af disse Blæksprutters interessante Levemaade og Indfangen af smaa oceaniske Dyr ved Hjælp af den Ruse, Armvingerne danne (Vid. Selsk. Overs. f. 1885, S. 112—116), en Skildring, der var grundet paa Maveindholdet af et stort Antal Individuer.

Understøttet af en yngre Medhjælper, Hr. Cand. mag. H. Posselt, der med Interesse beskjæftiger sig med Blæksprutternes Klasse, foretog jeg derfor en strængere Undersøgelse af det hele Forraad af mere eller mindre velbevarede Ommatostrepher af denne Gruppe, som fandtes i Museets Magasiner. Udfaldet af denne blev, at af de henved 40 Individuer, som vare

blevne opbevarede til Anvendelse i meget forskellige Øjemed, det aldeles overvejende Antal befandtes at være ægte *Omm. Bartramii*, der havde Tentaklernes Sammenhægnings-Apparat saaledes stillet og uddannet, som dette er givet for denne Art i Schemaet i K. D. V. S. O. f. 1880 (se Træsnittet 3, S. 81.)

Men foruden disse blev der ogsaa, snart fra den ene, snart fra den anden Indsamling, fremdraget ialt 7 Individuer af samme Størrelse som de mindre Individuer af *Omm. Bartramii*, der afvege i Sammenhægnings-Apparatets Uddannelse og Stilling og deri stemte aldeles overens med det sammesteds efter vort meget store Individ af *Omm. pteropus* givne Diagram for denne Art (Fig. 2, S. 81). Lagte ved Siden af hinanden og sammenholdte med ægte Individuer af *Omm. Bartramii* af selv samme Størrelser, frembøde de alle en noget forskjellig Habitus fra disse, og havde alle baade kjendelig længere Tentakler med mere langstrakte Køller og Kapperanden i Ryglinien tydelig udtrukken i en Vinkel.

Saa meget mindre kunde jeg altsaa nære nogen Tvivl om, at jeg her havde virkelige Ungdomsformer af min *Omm. pteropus* for mig.

Af de Individuer, der havde Sammenhægnings-Apparatet dannet efter Schemaet for *Omm. Bartramii* og hvorimellem altsaa Ungdomsformer af *Omm. Caroli* maatte være at søge, hvis de ved første Besigtigelse vare blevne forvexlede med hine, har jeg til Dato ikke forefundet noget Individ, hvis Vingeudbredning tydede hen paa en saadan Uddannelse, som den hos *Omm. Caroli*, ej heller noget, som havde Kapperanden i Ryglinien udtrukken i en Vinkel, eller havde forlængede Tentakler, eller paa anden Maade kunde antyde, at *Omm. Caroli* i Ungdomsform kunde være skjult derunder.

De særlige Punkter af Verdenshavet, hvorpaa de ovennævnte Ungdomsformer af *Omm. pteropus* vare blevne indsamlede, fandtes efter de ved hvert Individ hæftede Oplysninger at være følgende. For Atlanterhavets Vedkommende:

1. N. B. 35° 55' — 66° 20' V. L. Kapt. Andrea. 1862.
2. N. B. 34° — 32° V. L. Kapt. V. Hygom.
3. N. B. 20° 20' — 63° 40' V. L. Kapt. Andrea. 1867.
4. N. B. 0° 50' — 29° V. L. Kapt. P. Hartmann. 1882.
5. Det Caraiske Hav. Prof. V. Prosch (Skibsløge).
(Dyret opkastet paa Skibsdækket i Febr. 1848).

Disse Data ere altsaa de første, vi have faaet til Bestemelsen af Artens geografiske Udbredning i dette Hav, medens vi før kun havde dens Strandingssteder.

Fra det Indiske Hav have vi i det mindste faaet Arten i én Sending, nemlig fra Mauritius ved Hr. Kapt. Corneliusen 1878. To Individuer, det ene 8^{cm.}, det andet 6^{cm.} i Kappelængde.

Hadde man nu blot lignende Ungdomsformer af *Omm. Caroli*, vilde man med dem ved Siden af de ovennævnte kunne anstille den saameget ønskede umiddelbare Sammenligning mellem disse nærstaaende Arter og derved paa en uventet Maade betydeligen fremme Kundskåben om dem. Det ligger derfor saare nær, at jeg til min tidligere Opfordring her knytter en ny, og navnlig til de Naturforskere, der have et større Antal af magasinerede eller i Forraad staaende *Omm. Bartramii*. Jeg beder dem da om at vise Videnskaben den Tjeneste, at gennemgaa dette Forraad med Hensyn til de her paapegede Karakterer for at eftersøge, om ikke Ungdomsformer af de mere gigantiske Arter og navnlig af *Omm. Caroli* skulde være skjulte derimellem.

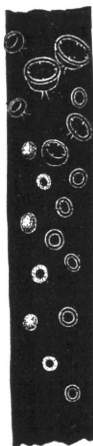
Ganske særlig vilde jeg tillade mig at rette denne Bøn til min Kollega ved Yale College, Salem University, Hr. Prof. A. E. Verrill, der da maaske, foruden at give Oplysning om Stillingen og Uddannelsen af apparatus connexivus hos det vestlige Atlanterhavs mindre Former af denne Gruppe, forhaabentlig tillige vilde meddele, hvorvidt dette Apparat hos hans store Individuer af «*Omm. pteropus?*» og «*Omm. (Sthenoteuthis) megapterus*»

maatte svare til nogen af de Stillinger, jeg har gjengivet i min tidtnævnte Afhandling S. 81 Fig. 1—6.

Derved vilde vi paa en Gang være naaede et godt Stykke frem i rigtigere Erkjendelse af Artsforskjelligheden eller Arts-overensstemmelsen imellem flere interessante, men vanskelige Former.

Til Slutning giver jeg her jevnside til en lettere Orientering foreløbigen følgende Træsnits-Figurer af de tre nævnte Arters Sammenhægnings-Apparater og de til hvert af disse hørende Kapperande; de af *Omm. Caroli* naturligvis efter Furtado's Figurer.

III.

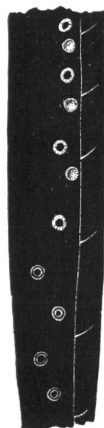
O. pteropus.

II.

O. Bartramii.

I.

O. Caroli.

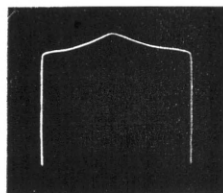
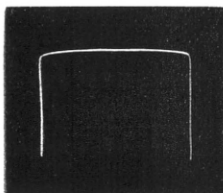
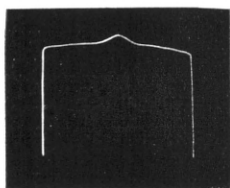
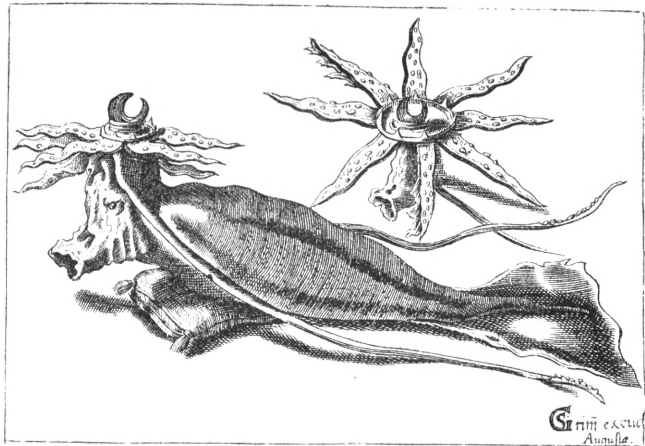

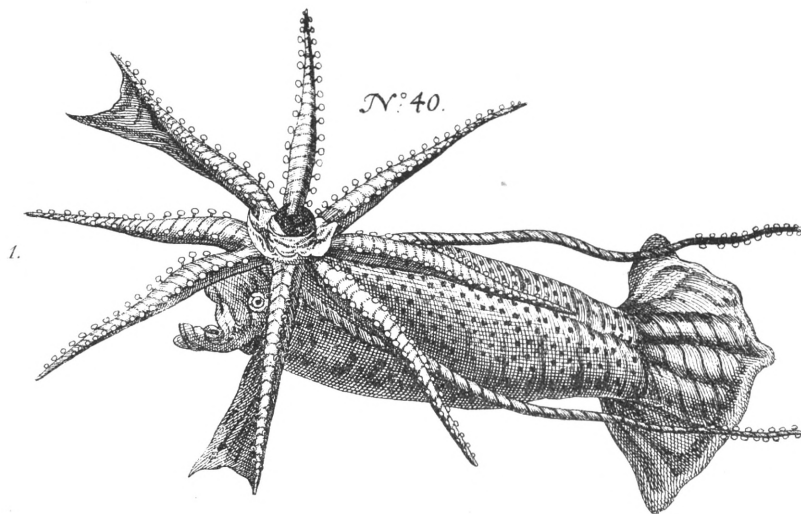
Abbildung
Eines erschrecklichen

Meer = Wunders/

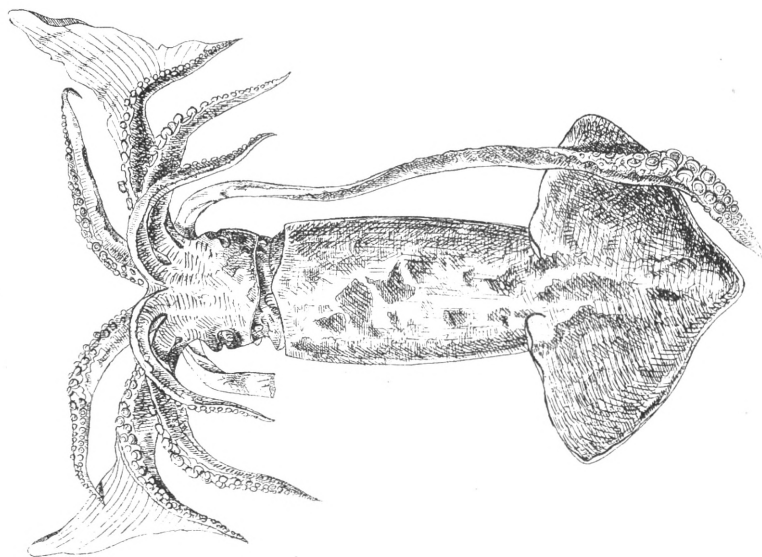
So am Ende des 1661. Jahrs in Holland zwischen Schevelingen und Cattwict auff der See gefangen worden.

Dieses obgemelte Meer. Wunder ist in Holland zwischen Schevelingen und Cattwict auff der See/an dem Ort/da die Englischen Schiffe lagen/die Ihre Majestät von groß Britanien abholten/ gefangen worden: Und hat / nach dem es gefangen gewesen/nach drey Stunden gelebet/sich aber im fangen/so wundergrausam angestellet/das die Fischer gemeinet/der Teuffel ware selber im Netze/auch sich nicht ehe ergeben/bis man es mit einem Dohshaken in Leib gehauen/und fest gehalten. Es ist ungeschehr drey und ein halben Fuß lang/hat gar ein wunderliches Haupt/und auff dem Haupt einen achtkantigen Stern/beynahe eines Fußes lang / davon zwey mit Haut überzogen/wie die Flügel einer Fledermaus. Auf dem Stern stehen hin und wieder gar viel Knöpfgen/mit einer kleinen Krone umbfast/und wie der Fisch noch gelebet/so haben diesen Knöpfgen als kleine Spiegel geschimmert. Auf dem Stern gehet ein Adler Schnabel/welcher kan auff und zugethan werden: Wnen hat er einen Nieseloder Mund als ein Schwein/und eine Zunge darin: Zwischen dem Niesel und dem Stern stehen die Augen/welche bey dem Leben des Fisches so schrecklich anzusehen gewesen/das man sich entsetzen müßten/ wann man es angesehen. Nach dem nun die Augen ausgenommen/umb gebalsamirt zu werden/hat sich befunden/das der innerste Kern im Augapffel/ die Gestalt und Ansehen einer Perle gehabt. Die Augen an sich selbst hatten die größe eines grossen Kalbauges/und ist dem Fischer vor das eine Auge hundert Gilden Hollandsch gebotten worden: Unter dem Stern oder Krone/so es auff dem Haupte hat/gehen herauf zwey lange Arme/ungeshehr zwey Finger breit. Es hat zwey Dertel/ dadurch es Speise zu sich nimbt/und hat keinen Ausgang: Man hat auch in dessen Leibe kein Gedärme/sondern lauter Leber und Fett gefunden/dahero die Physici, und Gelehrten die weit und breit gereiset/bekennen/dergleichen an keinem Ort/weder in Italia/noch Türcken/oder Indien gefunden zu haben/ halten es für ein sonderliches Wunder: Beschöpf/ dessen Bedeutung dem Allerhöchsten bekant.

1710. Museum regium accurante Laurentzen.
Sepia seu Loligo. Part. 1. Sect. III. Tab. III. nr. 40.

Ommatostrephes Caroli, Furt.